

PUTOVÁNÍ PO HEDVÁBNÉ CESTĚ

PhDr. Vladimír Liščák, CSc., DSc.
Orientální ústav AV ČR, Praha

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra andragogiky
a managementu vzdělávání
Univerzita Karlova

XXXIII. Letní škola historie

1. července 2021

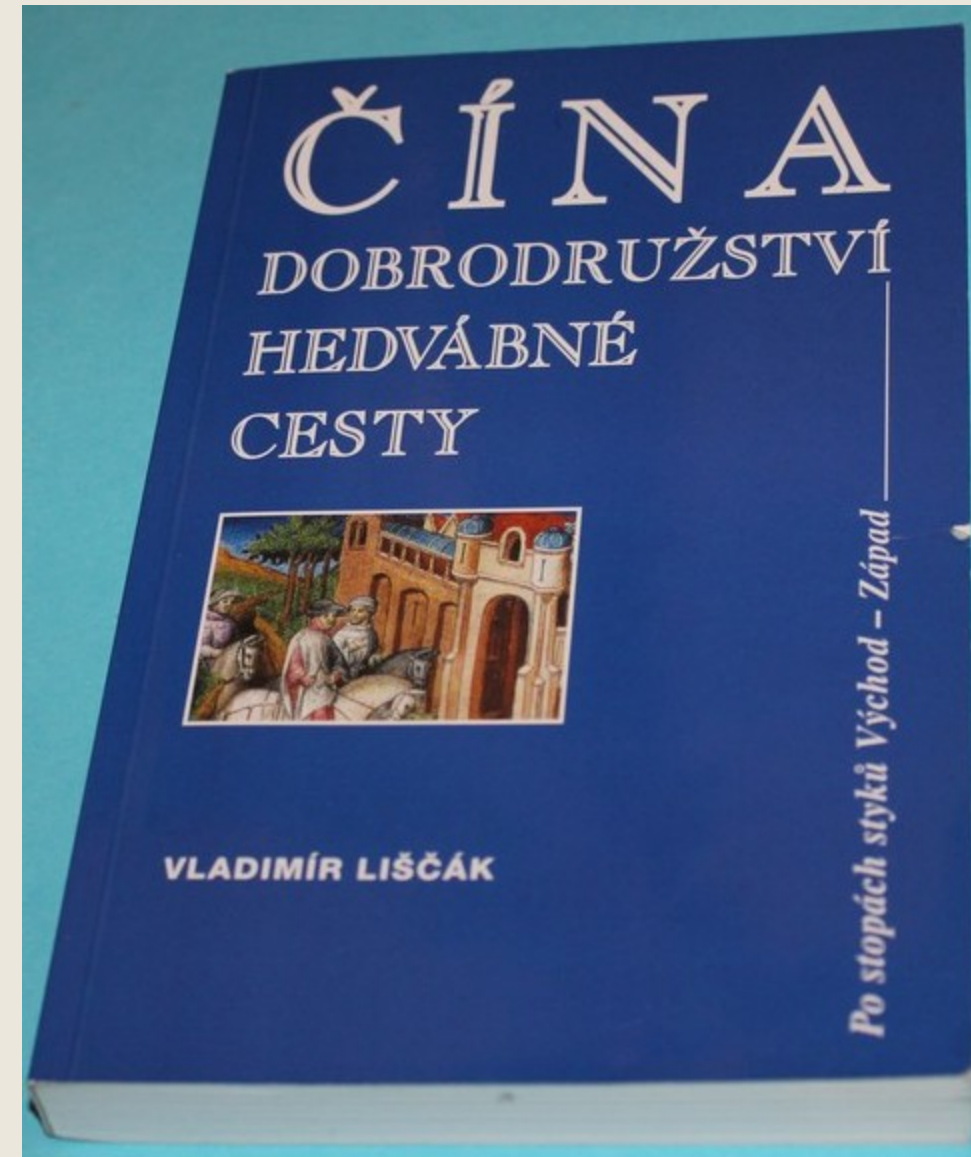

Orientální ústav

Akademie věd České republiky

Úvodem

- **Putování po Hedvábné cestě. Cesta staletími mezi Čínou a Evropou**
- To je název připravovaného nového vydání mé publikace o Hedvábné cestě, kterou jsem publikoval již před 21 lety
- (*Čína – Dobrodružství Hedvábné cesty. Po stopách styků Východ – Západ. Praha, SetOut 2000*)
- Pro dnešní přednášku jsem vybral několik kapitol.

Hedvábná cesta nebo „hedvábná stezka“?

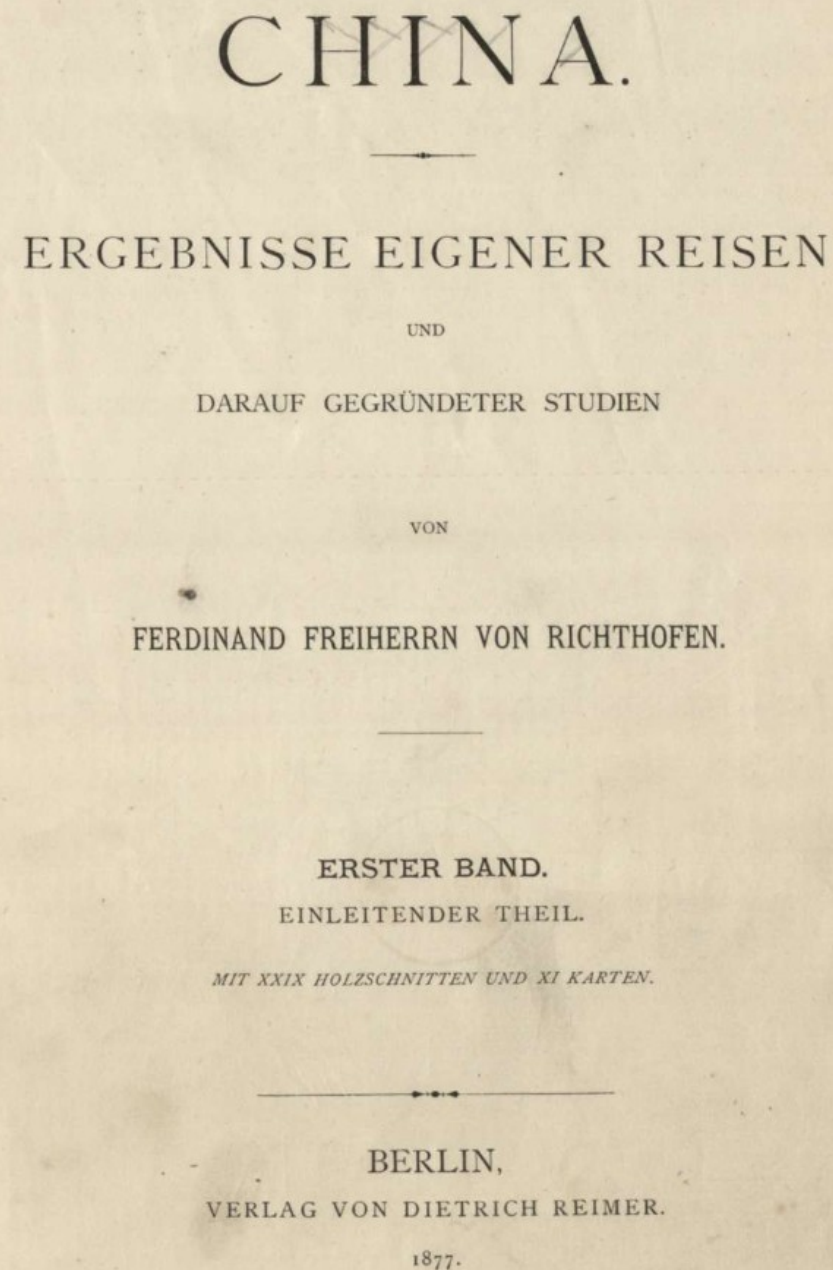
- „Hedvábná cesta“ se v češtině často nesprávně označuje jako „Hedvábná stezka“, či dokonce „hedvábná stezka“.
- Moderní název této dálkové cesty (německy *Die Seidenstraße*, anglicky *Silk Road* nebo *Silk Route*, francouzsky *Route de la soie*, rusky *Velikij šelkovyj put'* / *Белукий шелковый путь*, čínsky *S'-čhou č' lu* 丝绸之路 / 絲綢之路 *Sīchóu zhī lù* či *S'-lu* 丝路, 絲路 *Sīlù* apod.) vznikl až ve druhé polovině 19. století a vděčíme za něj
- **Ferdinandovi Paulovi Wilhelmovi, svobodnému pánu [baronu] von Richthofen** (*Ferdinand Paul Wilhelm, Freiherr von Richthofen*, 1833–1905).

Hedvábná cesta nebo „hedvábná stezka“?

- **Ferdinand von Richthofen** byl německý geograf, geolog a cestovatel, pocházel ze šlechtické rodiny z Pruského Slezska, na území dnešního Opolského vojvodství v jižním Polsku.
- Studoval geologii a ostatní přírodní vědy ve Vratislavi a Berlíně, od roku 1856 v Tyrolsku.
- Jako člen Říšského geologického ústavu ve Vídni se roku 1860 vydal s pruským vyslancem do východní Asie.
- Pobýval v Japonsku, na Filipínách, Jávě, v Siamu a Barmě.
- Od roku 1868 prováděl po čtyři roky geologický a geografický výzkum Číny.
- Již za svého života byl oceňován jako jeden z největších světových zeměpisců.

Hedvábná cesta nebo „hedvábná stezka“?

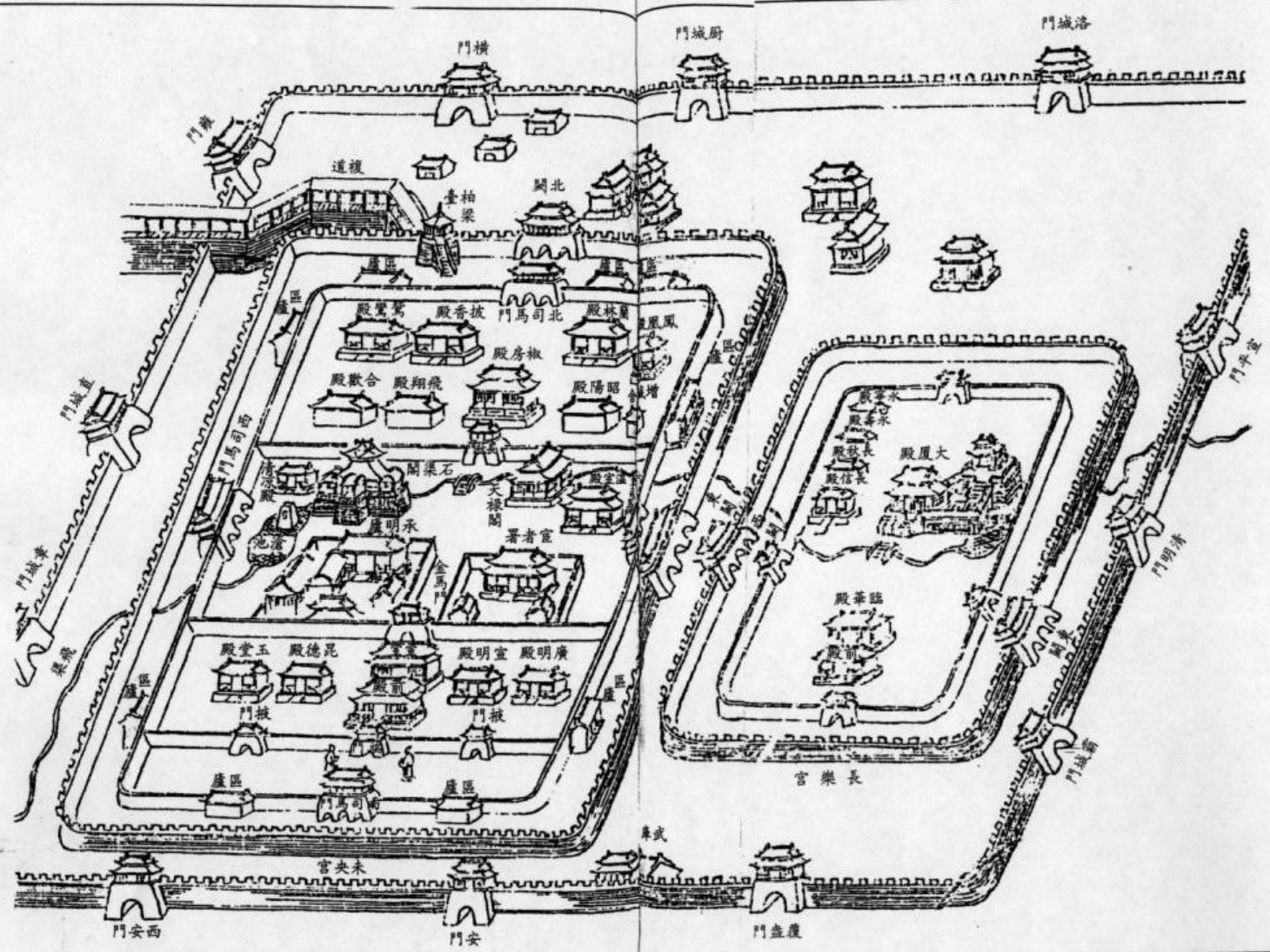
- V roce 1877 vyšel první svazek jeho monumentálního díla *China. Ergebnisse eigener Reisen und darauf gegründeter Studien* (Berlin 1877–1912, 4 svazky a 2 díly atlasu), kde mimo jiné podal dějiny geografického výzkumu Číny.
 - *RICHTHOFEN, Ferdinand, Freiherr von: China. Ergebnisse eigener Reisen und darauf gegründeter Studien. Bd. 1–4 (+ 2 díly atlasu). Berlin, D. Reimer 1877–1912.*
- Zde jako první použil termín „Hedvábná cesta“ (*Die Seidenstraße*) pro celou síť obchodních cest spojujících Čínu se Západem – takže by se spíše mělo mluvit o „hedvábných cestách“.

Úvodem

- Hedvábná cesta byla vzájemně propojenou sítí tras spojujících starověké společnosti Evropy, střední Asie, západní Asie, Blízkého východu a východní Asie, jež přispěly k rozvoji mnoha velkých světových civilizací.
- Představovala jednu z předních světových dálkových komunikačních sítí na dlouhé vzdálenosti.
- Ve své hlavní větvi po souši spojovala čínské město Čchang-an (长安 / 長安 *Cháng'ān*, dn. Si-an 西安 *Xī'ān*), hlavní město mnoha dynastií, s Malou Asií a Středozemním mořem.
- Její celková délka po souši a po moři činila asi 8 000 km, avšak po určitých trasách přesahovala 35 000 km.
- Zatímco některé z těchto tras byly používány po tisíciletí, od 2. století před n. l. objem výměny podstatně vzrostl, stejně jako dálkový obchod s hodnotným zbožím mezi východem a západem.
- Politické, sociální a kulturní dopady těchto pohybů měly dalekosáhlé důsledky pro všechny společnosti, které se s nimi setkaly.

漢長樂未央宮圖

漢長樂未央宮圖

mapa chanského Čchang-anu z roku 1776

Abbasid Empire
circa A.D. 750

ASIA

Tang Empire
at height, circa A.D. 750

CHINA

IRAQ
IRAN
SAUDI ARABIA
YEMEN
OMAN

INDIA

AFRICA

SOMALIA

Arabian Sea

Bay of Bengal

THAILAND

VIETNAM

INDIAN OCEAN

South China Sea

PACIFIC OCEAN

MARITIME SILK ROUTE
DURING THE NINTH CENTURY A.D.

- Main route
- - - Probable route of the Belitung dhow
- Spur route

Úvodem

- V některých jazycích se nepoužívá termín „Hedvábná cesta“, ale v množném čísle „hedvábné cesty“ (např. anglicky *Silk Roads*).
- Tyto cesty a trasy sloužily hlavně k přesunu surovin, potravin a luxusního zboží. Některé oblasti měly monopol na určité materiály nebo zboží: zejména Čína, která zásobovala hedvábím střední Asii, Indický subkontinent, západní Asii a středomořský svět.
- Mnoho z vysoce hodnotného obchodního zboží bylo přepravováno na velké vzdálenosti – pomocí zvířat určených k nošení břemen a říčních plavidel – a pravděpodobně s využitím řetězce různých obchodníků.

Úvodem

- Doprava po Hedvábné cestě probíhala zřejmě výlučně systémem karavan.
- *„Karavana (z perského kerván nebo karván, t. j. ochrana obchodu) jest větší společnost cestujících obchodníků nebo jiných pocestných, kteří hlavně v Orientě, ale i v jiných krajinách všech dílů světa, z jistých míst a v stejné době určité cesty vykonávají. Toto společné cestování značného počtu osob děje se hlavně proto, že při neschůdnosti cest ve stepích a pouštích obtíže z toho plynoucí ve společnosti snadněji se překonávají a že při nejistotě v Orientě vůbec panující snáze jest se chrániti proti loupežným útokům.“*
- Tato výstižná definice z *Ottova slovníku naučného* platila po celá staletí i pro karavany putující po Hedvábné cestě.
 - *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Díl XIII, s. 1017.*

topo... consumata... part...
de carne panar adintayo

Sur

León

mu... de F...
... de ...
... ..

ca...

ca...

Otevření Hedvábné cesty

- U otevření této významné cesty z Číny na Západ ve druhé polovině 2. století před n. l. stála především snaha získat západní spojence v boji proti hrozbě severních kočovníků.
- Své moderní jméno Hedvábná cesta dostala až dva tisíce let poté, co po ní putoval chanský vyslanec do střední Asie Čang Čchien (张骞 / 張騫 *Zhāng Qiān*, asi 195–114/113 před n. l.).
- Nikdy to nebyla pouze jediná cesta – i Čang Čchien se ze střední Asie vracel jinou cestou, než po které na Západ odcházel – a cesty se měnily podle politické situace i podle klimatických změn.
- Jak se střídaly čínské dynastie a jejich politické schopnosti, určité cesty bývaly vystaveny útokům banditů a nájezdníků a stávaly se pro karavany nebezpečnými.
- Stejně tak změny v zásobování vodou v určitých dobách výrazně ovlivnily jejich směr.
- Termín „cesta“ také nemůžeme chápat v dnešním doslovném smyslu – často se jednalo pouze o určité směry stepí nebo pouští bez jakýchkoli vymezených „silnic“.

Otevření Hedvábné cesty

- Transkontinentální obchod a doprava probíhaly po určitých etapách.
- Většina států na Hedvábné cestě obchodovala se svými nejbližšími sousedy a cestovatelé byli jakýmsi účastníky „štafetového závodu“ přes třetinu světa.
- Čínští obchodníci se pravděpodobně neodvažovali dále než na okraj pouště Taklamakan, kde Parthové, Sogdové – a kdo byl právě u moci nad nejbližšími oázami – přebírali zboží a dopravovali ho dále na západ.
- Od nich zboží zase přebírali Peršané a Syřané, kteří obchodovali s Řeky a Židy – a ti opět s Římany.
- Lidí, kteří prošli celou délku Hedvábné cesty, je tak málo, že většinu z nich známe jmény.
- Jejich zážitky byly tak vzácné, že je zaznamenali v cestopisech.

Hlavní úsek - Tchienšanský koridor

- Jedním z hlavních úseků této rozsáhlé sítě Hedvábné cesty byl Tchienšanský koridor (čínsky *Tchien-šan lang-tao* 天山廊道 *Tiānshān Lángdào*).
- Táhne se do vzdálenosti asi 5 000 km a zahrnuje komplexní síť obchodních cest, dlouhou přibližně 8 700 km, které spojovaly Čchang-an (dn. Si-an) ve střední Číně se srdcem střední Asie mezi 2. stoletím před n. l. a 1. stoletím našeho letopočtu, kdy dálkový obchod s vysoce hodnotným zbožím, zejména hedvábím, začal fungovat mezi Čínskou a Římskou říší.
- Hedvábná cesta vzkvétala mezi 6. a 14. stoletím a zůstala hlavní obchodní trasou až do 16. století.
- Koridor prochází Čínou, Kyrgyzstánem a Kazachstánem.

Památka UNESCO

- V roce 2014 byl tento úsek Hedvábné cesty zařazen na seznam světového kulturního dědictví UNESCO pod názvem „Hedvábná cesta: síť cest v koridoru Čchang-an – Tchien-šan“ (Silk Roads: the Routes Network of Chang'an – Tianshan Corridor).
- Zahrnuje řadu lokalit, budov, archeologických nalezišť na území centrální a západní Číny, Kazachstánu a Kyrgyzstánu, celkem třicet tři míst, zahrnujících hlavní města, palácové komplexy různých říší a chanátů, obchodní osady, buddhistické jeskynní chrámy, starověké cesty, poštovní stanice, průsmyky, majákové věže, části Velké zdi, opevnění, hrobky a náboženské budovy
- Památka sestává z 33 lokalit, z toho 22 v Číně, 8 v Kazachstánu (Talaská dolina a dolina řeky Ili) a 3 v Kyrgyzstánu (Čujská dolina).

© Valery Kolchenko
Author: Valery Kolchenko

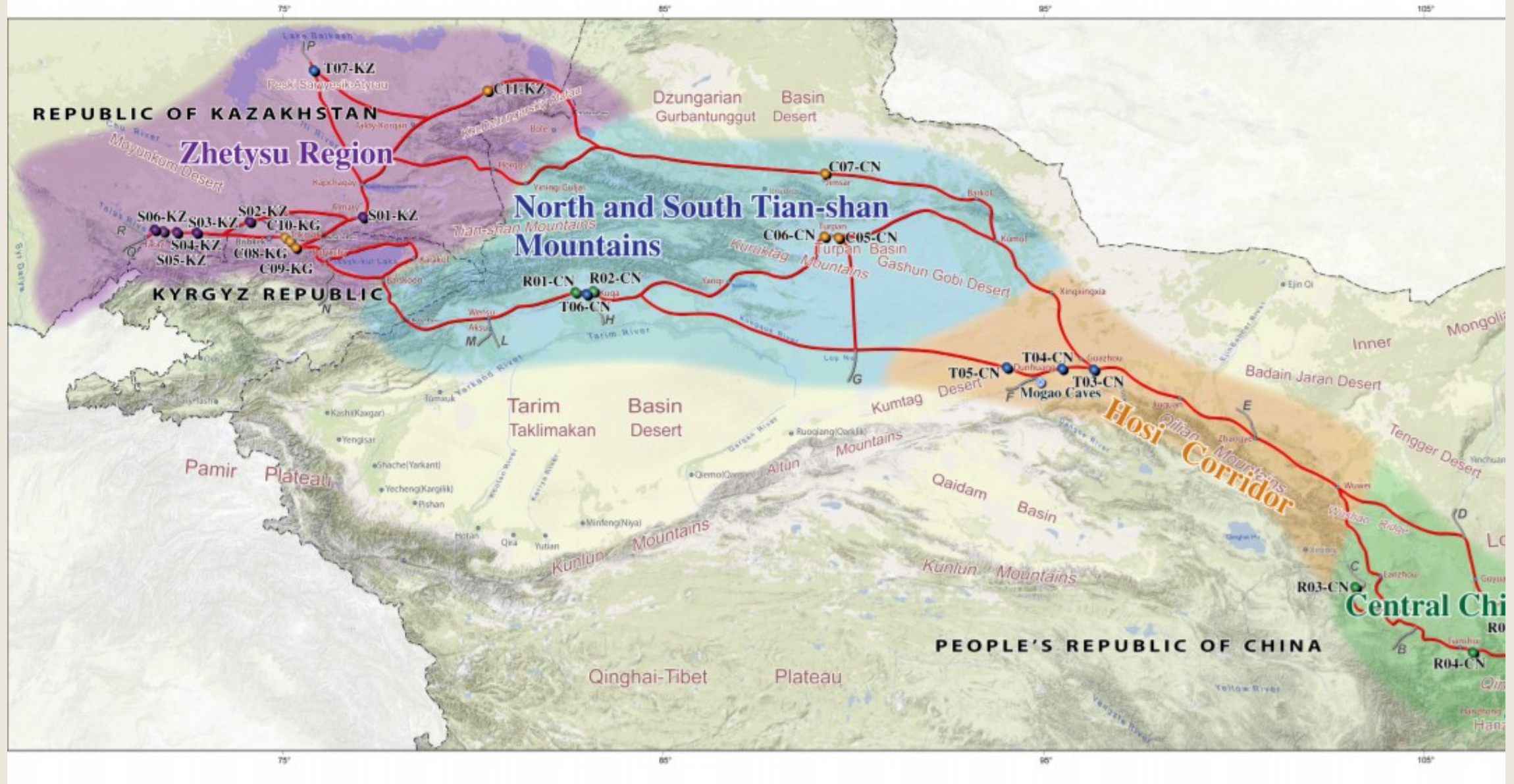
© Ko Hon Chiu Vincent
Author: Ko Hon Chiu Vincent

© Ko Hon Chiu Vincent
Author: Ko Hon Chiu Vincent

1.e.1-05 Map Showing Geographical Distribution and Categories of Nominated Sites of the "Silk Roads: Initial Section of the Silk Roads, the Routes Network of Tian-shan Corridor"

Počátky a význam

- Chanská dynastie rozšířila středoasijskou část obchodních cest kolem roku 114 před n. l. prostřednictvím poselstev a průzkumných výprav čínského císařského vyslance Čang Čchiena, jakož i několika vojenských výprav.
- Číňané se velmi zajímali o bezpečnost svých obchodních produktů a prodloužili Čínskou zeď, aby zajistili ochranu obchodní cesty.
- Většina území, kterým karavany procházely po Hedvábné cestě, byla místem střetů mezi usedlým a kočovným obyvatelstvem – zprvu mezi zemědělci a kočovnými pastevci, později mezi obyvateli měst a vysoce mobilními silami, které je olupovaly a útočily na jejich obchodní karavany a jež dovedly dokonce pohltit celé národy.
- V určitých dobách území na západě, kde jsou dnes města Biškek (hlavní město Kyrgyzstánu) a Almaty (město na jihu Kazachstánu), až po pákistánské údolí Hunza patřila pod čínskou suverenitu.
- V dobách cizí okupace se Čína zase „smršťovala“ do svých tradičních hranic za Velkou čínskou zeď a východně od Tun-chuangu, někdy dokonce na jih od Dlouhé řeky (v češtině známější pod jménem Jang-c'-ťiang, i když ten název označuje pouze malou část na jejím dolním toku).

Počátky a význam

- Dějiny Hedvábné cesty jsou též dějinami růstu a poklesu moci čínských dynastií a dalších národů, které v dobách čínské slabosti nad ní převzaly kontrolu.
- Potomci řady těchto národů dosud tvoří nechanské („nečínské“) etnické skupiny a národy, zejména v západní části dnešní Čínské lidové republiky. Je to rovněž příběh neohrožených cestovatelů, a to jak Číňanů, tak lidí ze Západu, kteří tuto cestu podstoupili, bez ohledu na zmatky občanských válek a lupičství, aby přinesli novinky z velmi vzdálených míst.
- Číňané si skoro do poloviny 1. tisíciletí n. l. drželi tajemství výroby hedvábí.
- Když pak bylo vyzrazeno, jeho transport začal probíhat oběma směry.
- Například perské hedvábné látky se poté dovážely do Číny, kde byly ceněné kvůli svým vzorům.
- Jako další komodity se z Číny vyvážel hlavně papír, porcelán, koření, léčiva, barviva, parfémy nebo drahokamy.
- Naopak do východní Asie putovalo zlato, stříbro, nefrit a jadeit, slonovina, sklo, tepané předměty, koberce, lněné a vlněné látky, koření, datle, víno, koně a otroci. Zejména sklo bylo Číňany velmi ceněno.

Obchod na Hedvábné cestě

- Obchod na Hedvábné cestě hrál významnou roli v rozvoji civilizací Číny, Koreje, Japonska, Indického subkontinentu, Íránu, Evropy, Afrického rohu a Arábie tím, že zahájil dálkové politické a ekonomické vztahy mezi civilizacemi.
- Ačkoli hedvábí bylo hlavní obchodní zboží vyvážené z Číny, vyměňovalo se i mnoho dalších zboží a myšlenek, včetně náboženství (zejména buddhismu), synkretických filozofií, věd a technologií, jako je papír a střelný prach.
- Hedvábná cesta byla tedy vedle hospodářského obchodu cestou kulturního obchodu mezi civilizacemi podél její sítě.
- Nemoci, zejména mor, se rovněž rozšířily po Hedvábné cestě.

Po Hedvábné cestě oběma směry

- Po staletí putovali obchodníci, diplomatická poselstva, poutníci a misionáři různých náboženství, dobrodruzi i celé národy ze Západu na Východ a opačně se svými koni, velbloudy, mezky a mulami nekonečnými středoasijskými stepmi a pouštěmi, náhorními plošinami a horskými průsmyky po významné cestě, kterou zřejmě znali pod různými jmény.
- Italští cestovatelé 13. a 14. století putovali zcela jistě po jiné trase, než po jaké dováželi z Číny své zboží arabští středověcí kupci.
- Rovněž tak Byzantinci měli své obchodní cesty, jiné cesty vedly na jih do Indie.
- V čínských historických pramenech se například objevují pouze obecné názvy jednotlivých větví jako
 - ❖ „severní cesta“ (*pej-tao* 北道 *běidào*),
 - ❖ „jižní cesta“ (*nan-tao* 南道 *nándào*),
 - ❖ „střední cesta“ (*čung-tao* 中道 *zhōngdào*),
 - ❖ „přímá cesta“ (*č'-tao* 直道 *zhídào*),
 - ❖ „nová cesta“ (*sin-tao* 新道 *xīndào*),
 - ❖ „nová severní cesta“ (*sin pej-tao* 新北道 *xīn běidào*) apod.

Koňská a čajová cesta

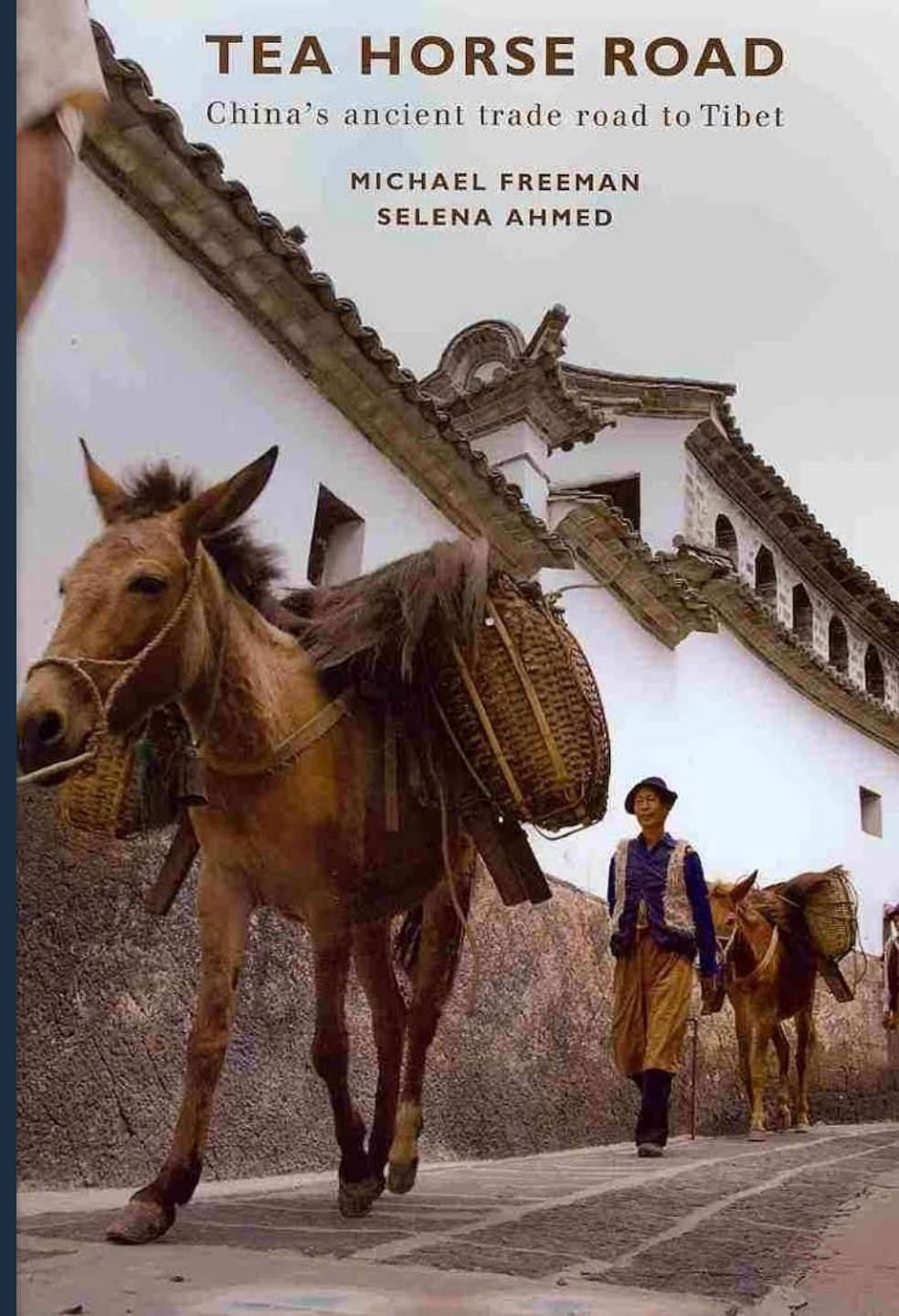
- Jednou z nejvýznamnějších tras byla „stará koňská a čajová cesta“ (čínsky *čcha-ma ku-tao* 茶马古道 / 茶馬古道 *chámǎ gǔdào*), označovaná někdy jako Jižní hedvábná cesta, síť karavanních cest vinoucích se přes hory S'-čchuanu, Jün-nanu a Tibetu v jihozápadní Číně, po nichž se dopravoval čaj z Číny především do Tibetu, ale i do Indie, koně z Tibetu do Číny, sůl z Číny do Tibetu, hedvábí z Číny a v 19. století i opium do Číny.
- Dochovaly se četné archeologické doklady a památky, včetně tras, mostů, stanic, tržních měst, paláců, poštovních stanic, svatyní a chrámů podél této cesty.
- Kromě významu cesty pro obchodní činnost byla mnohem důležitější pro kulturní výměnu mezi Indickým subkontinentem, Tibetem a jihozápadní Čínou.
- Zejména byla životně důležitá pro vzájemnou výměnu buddhismu mezi Čínou a jižní Asií.

TEA HORSE ROAD

China's ancient trade road to Tibet

MICHAEL FREEMAN

SELENA AHMED

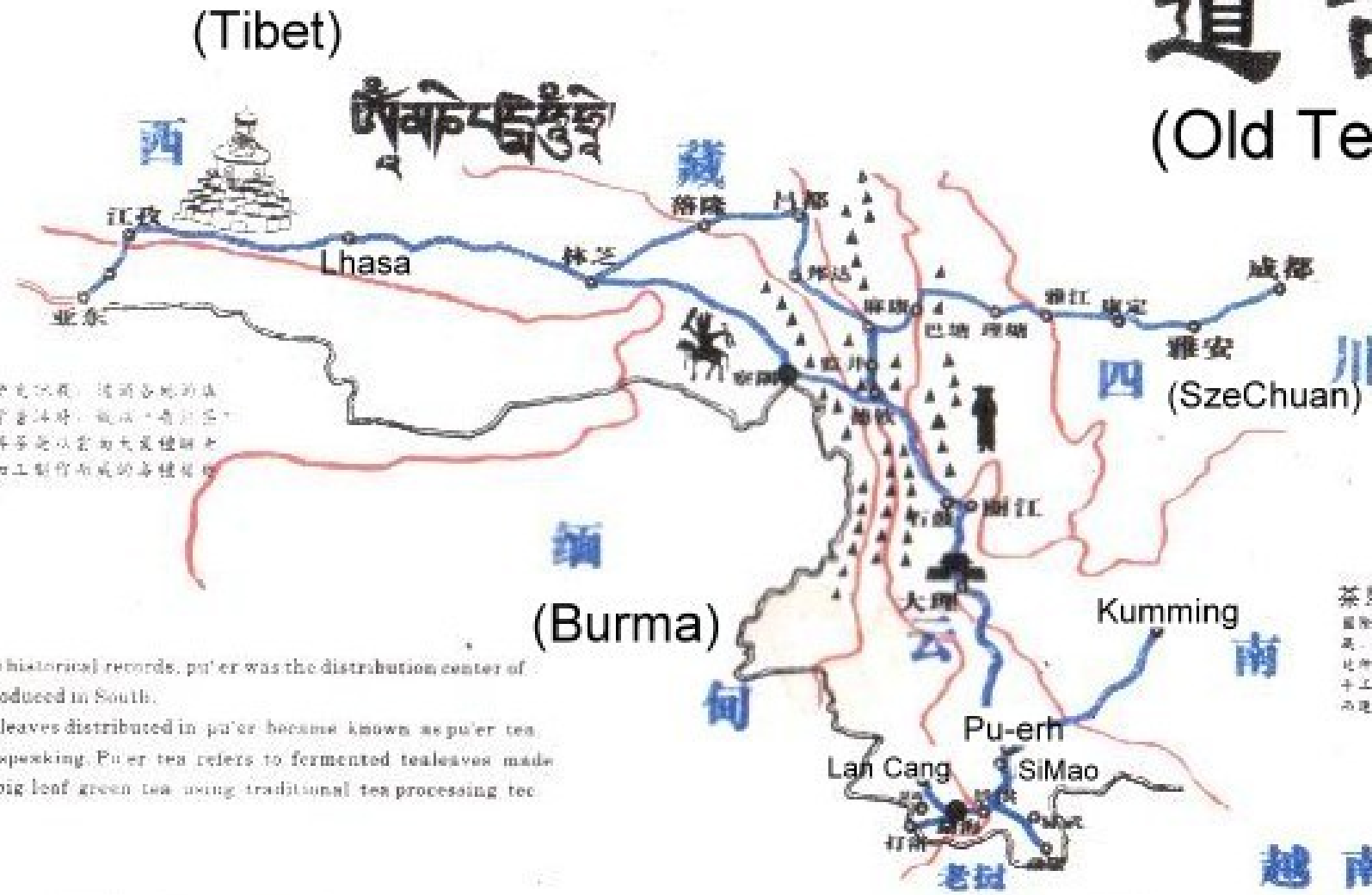

Koňská a čajová cesta

- V posledních letech byl připraven návrh na zařazení Jižní hedvábné cesty na seznam UNESCO. – Lin Chih-Hung, Roland, Geng, Yangyang, Paydar, Maria: *Support for the preparation for the World Heritage Serial Nomination of The Silk Roads in South Asia: final report*. UNESCO 2016. (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246096>)

道古馬茶

(Old Tea Horse Road)

Old Tea-horse Road

this is an age-old network like international trade-channels in Southwest China. It has two main arteries: The Sichuan-Tibet artery and the Yunnan-Tibet artery. It extends westwards to India and West Asia, and eastward to Vietnam, Myanmar and Laos. Goods transported along the road include: tea, horses, salt, handicrafts, silk, and medicinal materials. Because all the goods are carried on horseback, this road is known as the Old Tea-horse Road.

普洱茶 據歷史記載，遠近各地的滇南茶葉均集散于普洱，故以「普洱茶」為名。其實普洱茶是以雲南大葉種曬青茶為原料，加工製成而成的各種類型的茶葉的統稱。

pu'er tea
According to historical records, pu'er was the distribution center of tea-leaves produced in South Yunnan. Technically speaking, Pu'er tea refers to fermented tea-leaves made of Yunnan big leaf green tea using traditional tea processing techniques.

茶馬古道是中國西南一條歷史悠久的國際貿易通道。經過雲南、四川、西藏，可分為川藏、滇藏兩條主線，向西北延伸到印度、西亞，向東北延伸到越南、緬甸、暹羅。貿易的貨物有茶、馬匹、土產藥品、絲綢、鹽、糖等。其中以前，馬匹與茶葉的運輸方式最為典型，故世人稱之為「茶馬古道」。

普洱茶（Puer Tea）
原料之雲南大葉種茶葉，產於雲南的普洱地區。普洱茶的歷史悠久，其製作工藝獨特。普洱茶的製作過程包括採摘、萎凋、殺青、揉捻、曬乾等步驟。普洱茶的品質優良，具有降脂、減肥、降壓、降糖等功效。普洱茶的存放時間越長，其品質越好。普洱茶的飲用方法多樣，可以泡飲、煮飲、煎飲等。普洱茶的產地主要在雲南的普洱、景洪、勐海、勐臘等地。

普洱茶的歷史悠久，其製作工藝獨特。普洱茶的製作過程包括採摘、萎凋、殺青、揉捻、曬乾等步驟。普洱茶的品質優良，具有降脂、減肥、降壓、降糖等功效。普洱茶的存放時間越長，其品質越好。普洱茶的飲用方法多樣，可以泡飲、煮飲、煎飲等。普洱茶的產地主要在雲南的普洱、景洪、勐海、勐臘等地。

Po Hedvábné cestě oběma směry

- Poutníci ze Západu většinou přecházeli průsmyky v pohoří Tchien-šan (česky též *Ťan-šan*, čínsky 天山 *Tiān Shān*), aby se dostali do Tarimské pánve s jejími oázami při vodních tocích, z nichž hlavní řeka Tarim se vlévala do slaného jezera Lobnor.
- Kdysi to bylo rozsáhlé jezero o délce až 100 kilometrů a šířce mezi 25 a 40 kilometry.
- Dnes je to vysychající mělké jezero (průměrná hloubka 1 až 2 metry), napájené především vodami řeky Konče (Končedarja) s proměnlivým tokem, což způsobuje zvláštní jev „putování jezera“.
- V některých letech totiž řeka Tarim ani nedotéká do Lobnoru a odklání se na jih.

The Top 5 Things To See & Do In Dunhuang - Pilot Guides - Trav...
pilotguides.com

Dunhuang - Wikipedia
en.wikipedia.org

Dunhuang | China | Britannica
britannica.com

Silk Road Oasis: My Top 5 Dunhuang Experiences - Travelogue...
remotelands.com

Dunhuang Safaris & Wildlife Activities | GetYourGuide
getyourguide.com

Dunhuang - a cradle of Buddhism in China
advantour.com

Po Hedvábné cestě oběma směry

- Na jižním okraji Tarimské pánve leží stará obchodní střediska Kašgar, Chotan, Kerija a Lou-lan při jezeru Lobnor.
- Odtud jižní větev Hedvábné cesty pokračovala do Tun-chuangu, považovaného za západní bránu Číny.
- Leží v dnešní provincii Kan-su a z něj cesta procházela dál Kansuským koridorem (též Chesický koridor) mezi pouští Gobi a pohořím Nan-šan (南山 *Nán Shān*, „Jižní hory“) až do Lan-čou (兰州, 蘭州 *Lánzhōu*), nynějšího správního střediska provincie Kan-su a důležitého železničního uzlu.
- Z Lan-čou pak směřovala do sídelního města Čchang-anu.

Po Hedvábné cestě oběma směry

- Asi ve 4. století došlo na jižní cestě k významné klimatické změně, v jejímž důsledku vysychaly oázy a obchodní trasy se přesunuly severněji.
- Od 5. století karavany obcházely Tarimskou pánev severní trasou přes oázu v Turfanské proláclině, další důležitý uzel na Hedvábné cestě.
- Odtud pokračovaly buď přes Tchien-šan do dnešního Urumči, správního střediska Sin-t'iangy, nebo dále na východ přes Tun-chuang, kde se severní a jižní cesta spojovaly, až do Čchang-anu.

První setkání Východu se Západem

- Doložené styky mezi Čínou a Západem sahají do doby asi tisíc let před naším letopočtem.
- Archeologické nálezy posledních desetiletí dokládají obchodní styky mezi střední Asií a oblastmi v dnešní Číně již od druhé poloviny 1. tisíciletí před n. l.
- Západ měl pro starověké Číňany i jiný, řekněme politický význam – vždyť nejstarší kmenové svazy Sia, Šang i Čou přišly do střední Číny právě ze západu.
- Západ byl ve starých dobách pro Číňany obestřen tajemstvím, což se odrazilo například v mytologii.
- Legendární Žlutý císař (podle tradice „žil“ v letech 2697–2598 před n. l.) a po něm i další bohové a hrdinové žili v tajemných horách Kchun-lun (昆仑山, 崑崙山 *Kūnlún Shān*) kdesi na západě.
- Sem byly situovány i velké pouště Chua-liou (滑流 *Huáliú*, „proudící písek“) a Liou-ša (流沙 *Liúshā*, „tekuté písky“, snad dnešní poušť Taklamakan).

První setkání Východu se Západem

- Do pohoří Kchun-lun byl od nejstarších dob kladen domov Královské matky Západu (Si-wang-mu 西王母 *Xī Wángmǔ*), v jejíž zahradě rostly broskve nesmrtelnosti.
- První zmínky o tomto božstvu najdeme již na šangských věštebných destičkách ze 13. století před n. l.
- Jako první historická osobnost údajně navštívil tento ráj čouský král Mu-wang (穆王 *Mùwáng*, vládl asi v letech 956 až 918 před n. l.), který zde zřídil kamenný památník.

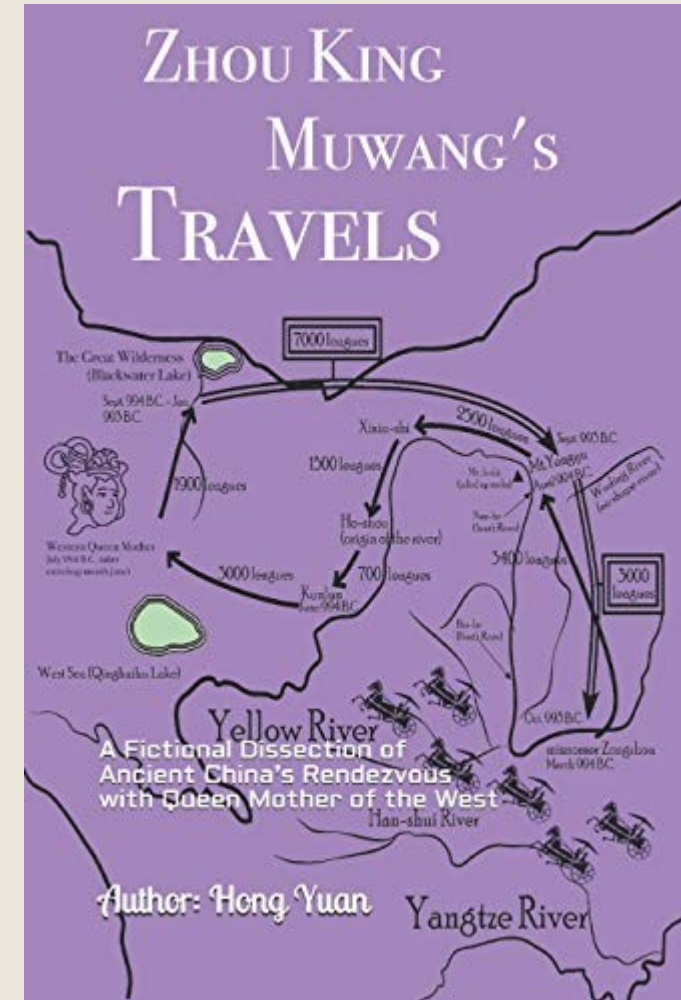
Královská matka Západu, vyobrazení na keramice ze 3. století

Údajné setkání Královské matky Západu a čouského krále Muwanga, korejská malba

První setkání Východu se Západem

- Údajné setkání Královské matky Západu a čouského krále Muwanga je popsáno v celé řadě čínských starověkých pramenů
- Vloni dokonce vyšla tato knížka
- Hong Yuan: *Zhou King Muwang's Travels: A Fictional Dissection of Ancient China's Rendezvous with Queen Mother of the West.* Published by Independently Published, United States, 2020

První setkání Východu se Západem

- Když se v důsledku územní expanze začaly hranice posouvat dále na západ, ten se Číně stále více přibližoval.
- Za dynastie Západní Chan vznikl název *Si-jü* (西域 *Xīyù*, „Západní kraj“), jenž zprvu označoval území na západ od průsmyku Jü-men-kuan (玉门关, 玉門關 *Yùmén Guān*, „Průsmyk nefritové brány“) a na východ od pohoří Cchung-ling (葱岭, 蔥嶺 *Cōng Lǐng*, „Cibulové pohoří“), tj. zhruba území Východního Turkestánu.
 - Cchung-ling byl starověký název pro soubor horských pásem, zahrnující Pamír, Kchun-lun a západní část pohoří Karákóram.
- Toto území již několik století bylo důležitým průsečíkem obchodních cest a místem kvetoucích městských států.
- S postupem času se označení *Si-jü*, což můžeme volně chápat jako ekvivalent našeho pojmu „Západ“, rozšířilo na střední a západní Asii, Indický subkontinent a zasáhlo až na východ Evropy a sever Afriky.
- Teprve od konce 19. století se toto jméno postupně přestalo používat.

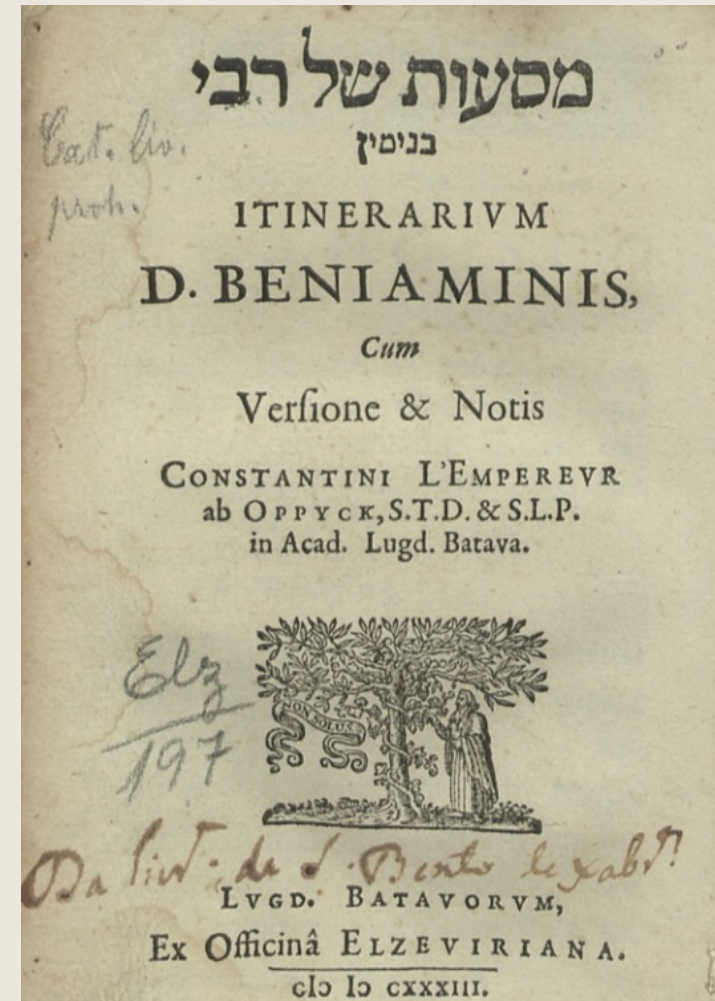

Cestovatelé a vyslanci k Mongolům

- Cestující kupci vůbec hráli důležitou roli ve sblížení středověkého Východu a Západu.
- Pravděpodobně prvním známým Evropanem, který se ve středověku přiblížil k hranicím Číny (nebo dokonce Čínu navštívil), byl španělský rabín Benjamin z Tudely (1130–1173).
- Roku 1159 se vydal ze Zaragozy, hlavního města Aragonie na východ, aby navázal styky se vzdálenými židovskými komunitami.
- Z Marseille se nejdříve přepravil do severní Itálie, prošel Itálií od severu k jihu, pak se přeplavil na řecký ostrov Korfu, přes Euboiu a Soluň doješel do Cařihradu.
- Navštívil ostrovy Rhodos a Kypr, Malou Asii, Palestinu, Sýrii, Mezopotámii a Persii.
- Odtud putoval do Samarkandu – ve své zprávě uvádí, že ze Samarkandu jsou čtyři dny cesty do Tibetu, avšak není jisté, zda v Tibetu skutečně byl.
- Stejně tak není jisté, zda ze Samarkandu putoval dále po Hedvábné cestě přes Kašgar, Jarkand do Chotanu nebo zda se obrátil rovnou na jih a cestoval východní Persií podél Tigridu do Perského zálivu.

Cestovatelé a vyslanci k Mongolům

- V Perském zálivu Benjamin z Tudely navštívil Bahrajn a dále pokračoval Arabským mořem k Indii a podél jejího pobřeží na jih. Popsal ostrov *Ibrig* (dnešní Šrí Lanka) a zemi *Zin*, jak označoval Čínu.
- I když nezmiňuje skutečnou návštěvu, jeho popis Číny zahrnuje i zprávu, že za ní leží velké moře. Pokud byl skutečně v Číně, doplul tam zřejmě mořskou cestou ze Šrí Lanky.
- Na zpáteční cestě se vracel kolem jižního cípu Indie a plul dále kolem ostrova Sokotra do Etiopie a poté se po Nilu přepravil až do egyptské Alexandrie a odtud pokračoval do Španělska, kam se vrátil roku 1172 nebo 1173.
- Své cesty popsal v cestopisu *Cesty [rabína] Benjamina (Masa'ot Binyamîn)*, též *Kniha cesty (Sefer ha-Masa'ot)*, který byl nejdříve vytištěn v Cařihradě roku 1543.
 - V roce 2002 vyšel i český překlad – *Dva středověké hebrejské cestopisy / Benjamin z Tudely, Petachja z Řezna*. Z hebrejských originálů přeložila Jiřina Šedinová. Praha, Argo 2002.

vydání z roku 1633 →

První papežští vyslanci na Východ

- Vlastním „stoletím styků Východu a Západu“ je však až následující 13. století.
- Když Evropa poprvé přišla do bezprostředního styku s mocnou říší na Východě, evropští panovníci a papežové se snažili přimět Mongoly, aby ukončili své útoky v Evropě.
- Důležitou roli hrála také touha šířit křesťanství a získat spojení proti muslimům.
- Roku 1245 Inocenc IV. (papežem 1243–1254) vyslal k Mongolům (*ad Tartaros*) několik poselstev.

První papežští vyslanci na Východ

- Pravděpodobně prvním papežovým vyslancem na Východ, o jehož cestě máme zprávy, byl francouzský dominikán **Ondřej z Lonjumel** (též Longjumeau, zemř. asi 1253), který podnikl celkem dvě cesty (v letech 1245–1247 a 1249–1251).
- Před tím několik let působil v Sýrii a Palestině ve službách francouzského krále Ludvíka IX. (svatý Ludvík, vládl 1226–1270).
- Papež Inocenc IV. využil jeho diplomatických i jazykových schopností a vyslal jej jako svého vyslance k mongolskému správci severozápadní Persie, kterým byl tehdy Bajdžu-nojan (velitelem oblasti v letech 1241–1246 a 1251/1252–?), aby s ním vyjednával o propuštění křesťanských zajatců.

První papežští vyslanci na Východ

- Dalším papežovým vyslancem na Východ se v březnu či dubnu 1245 stal opět dominikán, **Ascelin z Cremony** (známý též jako Ascelin z Lombardie, zemř. po 1247).
- Doprovázel ho **Simon ze Saint-Quentinu** (činný 1245–1248), který z mise napsal zprávu *Historia Tartarorum*, **Guichard z Cremony**, jenž již pět let pobýval v Tiflisu (dnešní Tbilisi), a dva neznámí muži, Alberic a Alexandr.
- Dostali se však pouze do hlavního stanu velitele Bajdžu-nojana v údolí řeky Araks (na pomezí dnešních států Turecko, Arménie, Ázerbájdžán a Írán), kam dorazili 24. května 1247.

Niccolò, Maffeo a Marco Polové

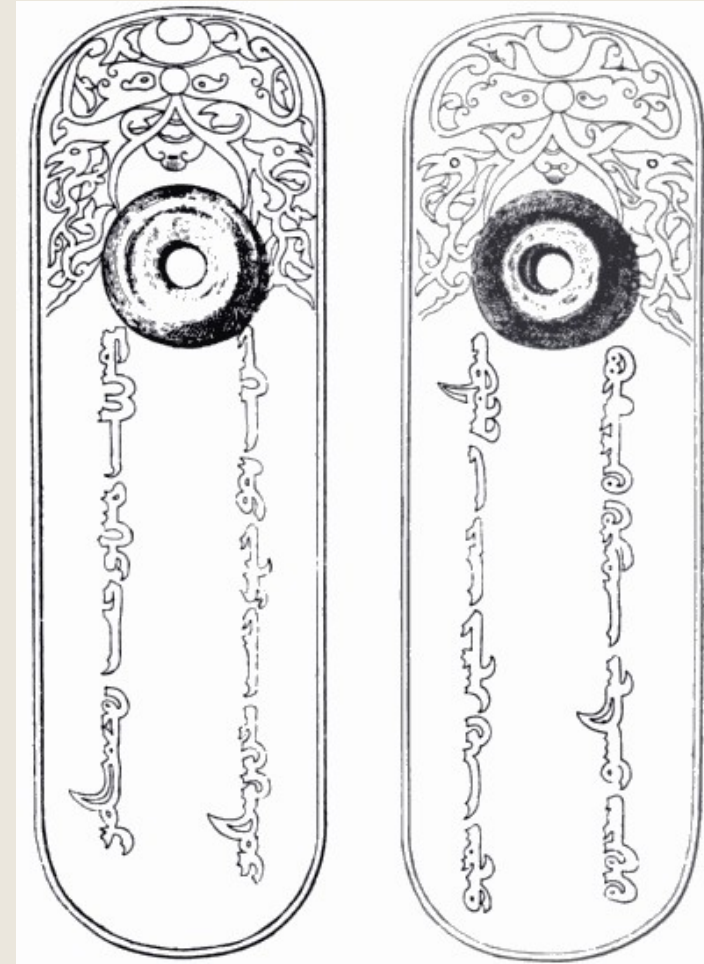
- Vyslanci Západu se stále více blížili Číně, až do ní jako první vstoupili Benátčané **Niccolò a Maffeo Polové**.
- V roce 1266 dorazili na dvůr Velkého chána Chubilaje v tehdejší hlavní městě Mongolské říše Chánbalyku (na území dn. Pekingu).
- Polové byli vlídně přijati a obdrželi listy k papeži a křesťanským králům západní Evropy.
- Téhož roku se vydali na zpáteční cestu, a jakožto oficiální vyslanci mongolského chána byli vybaveni i zlatou destičkou *pajza* (z čínského 牌子 *páizi*, turkicky *baisa*, ve středověké mongolštině *gerege* nebo *gerige*), jakýmsi glejtem, který zaručoval bezpečnost na území Mongolské říše.
- V dubnu 1269 došli do Saint-Jean-d'Acres (Akkon) na břehu Středozemního moře.

Bratři Polové opouštějí roku 1259 Konstantinopol →

Niccolò, Maffeo a Marco Polové

- Protože mimo jiné nesli i vzkaz Velkého chána pro papeže a ten rok před tím zemřel, museli vyčkat na volbu nového papeže.
- Mezitím Niccolův syn Marco, který se narodil po otcově odchodu, dosáhl právě patnácti let.
- Roku 1271 byl nakonec zvolen nový papež Řehoř X., který udělil Polům statut vyslanců (tentokrát již jel s nimi i Marco) a poslal po nich Velkému chánovi listy spolu s cennými dary a olejem z lampy nad Božím hrobem v Jeruzalémě, jenž si chán přál pro svou manželku, nestoriánskou křesťanku.

glejty pajza (牌子)

Niccolò, Maffeo a Marco Polové

- ❖ Všichni tři Polové nastoupili cestu na Východ roku 1271, tedy ve stejném roce, kdy chán Chubilaj oficiálně založil na východě Mongolské říše, na území Číny, dynastii Jüan.
- ❖ Cesta je vedla velkým obloukem přes Arménii a Kurdistán do Bagdádu a po Tigridu až k Perskému zálivu.
- ❖ Pobyli ve slavném Hormuzu, a protože zřejmě nesehnali loď, aby se mohli přepravit do Indie, dali se íránskými pustinami přes Kermán a Balch.
- ❖ Za velkých útrap přešli Pamírskou náhorní plošinu a pokračovali přes Kašgar a Jarkand podél Kchun-lunu do Chotanu a Čerčenu.
- ❖ Putovali dále „jižní trasou“ Hedvábné cesty kolem jezera Lobnor a přes poušť Gobi, až v květnu 1275 konečně dosáhli letního chánova sídla Šangtu 上都 *Shàngdū*, „Horní hlavní město“.

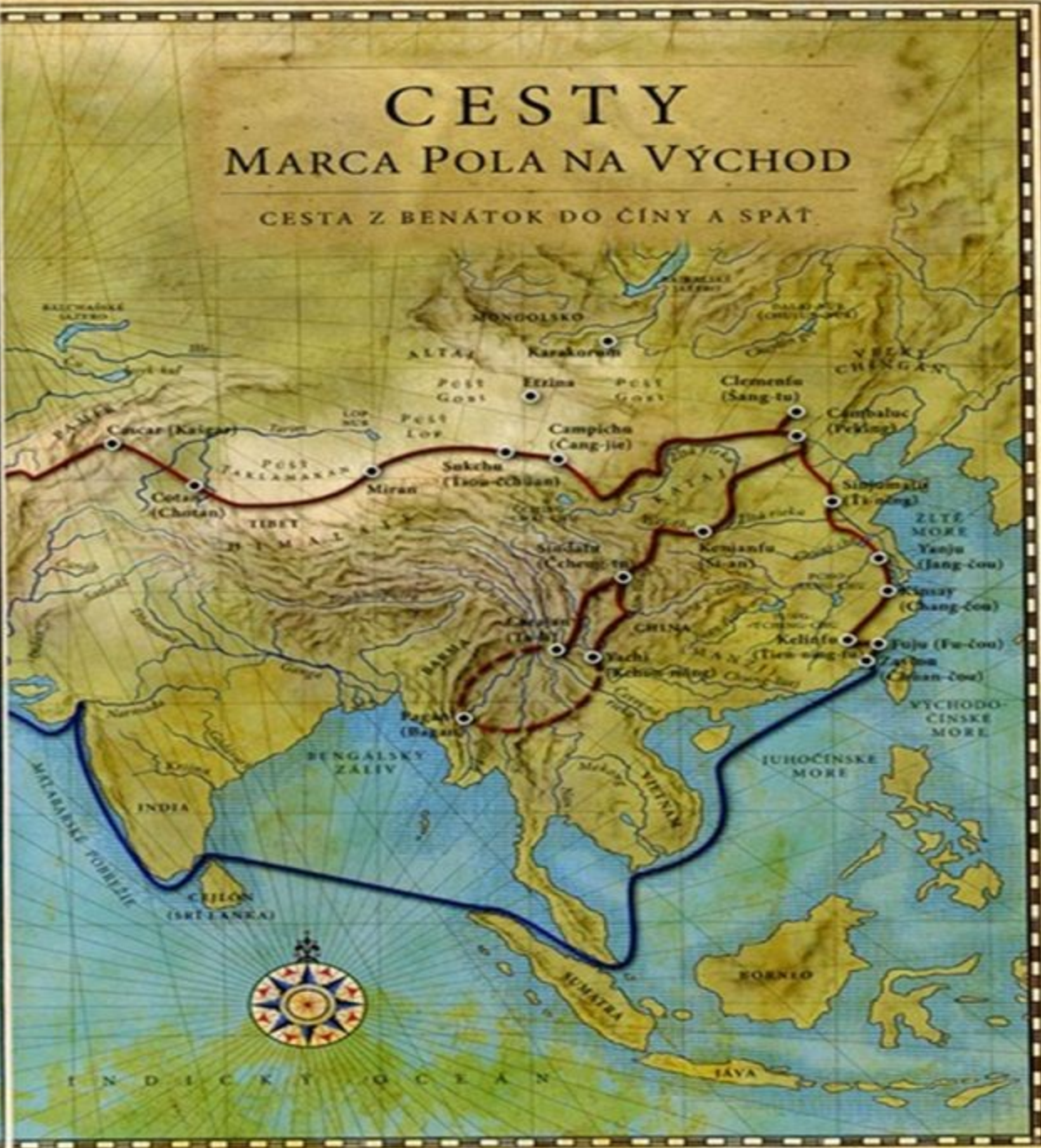
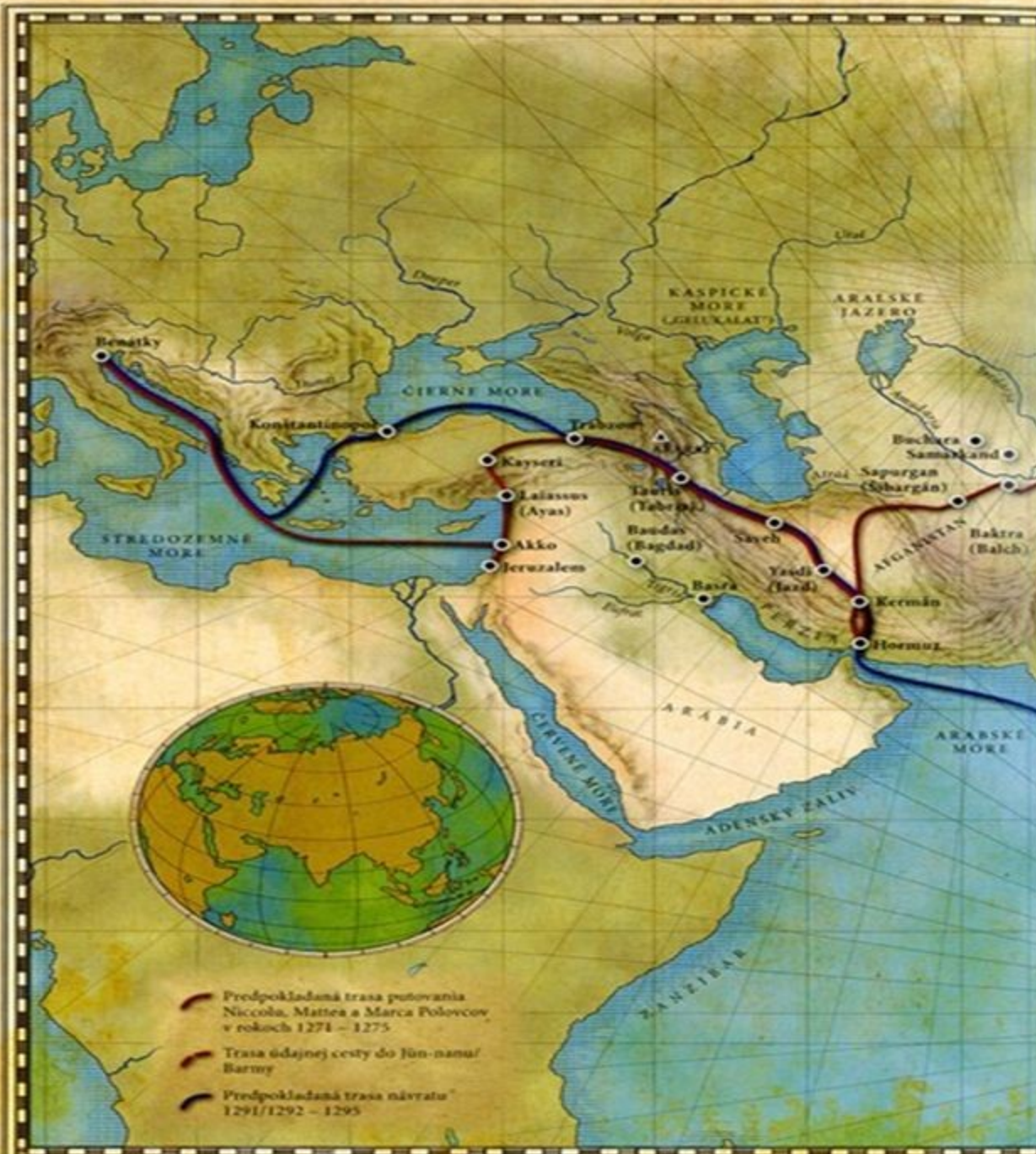

Cesty Marka Pola

■ Polové pak strávili sedmnáct let na dvoře chána Chubilaje, a zejména Marco byl pověřován inspekčními cestami do vzdálených končin chánovy říše. Pokud lze z jeho spisu usuzovat, vykonal ve službách chána Chubilaje tyto cesty:

- a) do Zadní a Přední Indie brzo po roce 1280, jež celkem trvala šest měsíců (země Mien, nynější Barma/Myanmar, a sousední země, včetně Annamu (severní a střední Vietnam));
- b) po severní a střední Číně;
- c) tangutská cesta, na níž přišel až na horní tok Dlouhé řeky;
- d) mongolská cesta do Karakorumu a k pohoří Altaj.

Cesty Marka Pola

- Po návratu, v létě 1299, se Marco spřátelil s Pisáncem Rustichellem, jemuž vypravoval o svých zážitcích a později mu i diktoval svůj slavný cestopis.
- Původní text Markova spisu byl psán starofrancouzským jazykem, jenž byl v té době jakousi *linguou franca* severní Itálie.
- Starofrancouzská verze je zachována v několika rukopisech pod nejstarším známým titulem *Le devisement dou monde* (též *Le divisament dou monde*, Popis světa).
- Asi roku 1315 pořídil dominikánský mnich Frà Francesco Pipino (kolem 1270–po 1328) z Boloně latinský překlad a rychle následovaly překlady do řady jazyků, včetně češtiny.

Comant a comant respondi a sinca
 les targon.
Itemse dela grant bataille que fu
 entre argon et comant.
Comant argon fu pris et deliures.
Comant argo fu de liures.
Comant argon ot la seignorie.
Comant argon fist occire a comant
 son uiele.
Comant les baronz font omaies
 a argon.
Comant qui cam prist la seignorie
 ne de pois la mort targon.
Comant l'auou prist la seignorie de
 puis la mort de qui cam.
Itemse tou iocanci qui e ara
 montane.
Itemse dela prouence de casante.
Itemse dela grant prouence
 de rone et de les jens.
Itemse dela bonde de tou mer
 greingno.
Itemse des seignories de star
 tars tou ponent.
Itemse dela glorie de sefordi
 entre alan et beru et les batailles
 que furent entre eux.
Comant kata et la ost ala eno
 pre alan.
Comant alan parole a les jens.
Comant dela grant bataille que fu
 entre alan et berca.
Su core de la bataille de lau et de
 berca.

Comant berca se spoiste unilant
 ment.
Comant cota mangon fu sire des
 tartars tou ponent.
Comant tectu mante por nogai
 por la mort de toramingu.
Comant tectu ennoie se mes
 saies anogai.
Comant tectu ala enoie nagai.
Comant tectu pruaile a les jens.
Comant levi nagai se spoiste
 naillant ment.

Ci comence le loubage de cest
 liure qui est appelle le deu
 sement tou monde.

S En gnois enpe
 1102. 7103. 1014.
 7 marquois. cief.
 chis. 7 largions.
 7 toutes gens que
 uoles sauoir les
 deuises ienerations des loime
 7 les deuises des deuises re
 gion. tou monde. si prennent ce
 liu liure 7 le ferent lire 7 chato
 uerent toutes les grandes me
 meruilles. 7 les grant ouisures
 de la grande harmonie. 7 de pise
 7 des tartars. 7 iudie. Et des
 mauues autres prouinces. si con
 noit liure uoc ptra por ordie
 apremant. si come meistr ma
 els pol saies et noble citiens
 de uenice rade por ce que a les
 jaus meisme il leuoit mes an
 ques l'ama qui ne uic pas. mes
 il entendi tantomes citables 7
 teuerice. Et por ce meirion les
 choses neue por neue. 7 leue
 que por encanone por ce que no
 tre liure soit droit 7 ueritable
 sans nulle meson ge. 7 chas
 cuns que cest liure liroie ou
 la uoie le uoient croire. por ce
 que toutes sime choses uer
 tables. car ne uoc fins sauoir
 que plus que notre sire dieu

pasme desq manie. 7 am notre pa
 mer pere. jusque a cest point ne fu
 en l'anc ne p'iens ne tartar ne ym
 diens. ne nule homes de mille gene
 ration que tant seult ne chere dast
 teles veules partie tou monde 7 de
 les grant meruill les come cestu
 meistr mareb en chere et soi. Et
 por ce uil alsi meisme que tropo
 seroit grant mais seil ne fust me
 tre en ecriture toutes les grant ni
 uoilles qui uir 7 qui lai por uer
 ces por ce que les autres iens que
 nele uerent ne seuent le s'adent
 por cest liure. Et si uoc di qui de
 mora a ce sauoir en celles veules
 parties 7 prouices bien. xxvi. anc.
 le quel plus de morant en le char
 chre de jene fist retraire toutes ce
 tes choses a meistr. 7 istacant
 de pise que en celle maisme char
 tre estoit. Aueus qui auoit or
 ce. xxviij. anc que tegu cur n'eq.
 comant meistr n'colas emas m'aslo se par
 degostan nople. et cerueler tou
 mou de.

Il sauoir que autens qe l'auou
 estoit en par de gostan nople ce
 fu ales. cv. cel. anc mesure mo
 lao pol que pere meistr mareb.
 estoit 7 meistr m'aslo pol que s'ir
 re meistr m'colan estoit. cest de
 us s'ires estoient en la cite de go
 stan nople. qui estoient ales ce

2568 pabo 3 de wlasty qime w bogich vzi
 wagi prusslerhuon toz emich 2 237 burro
 lonyth take koppe v3 ka magi samostzie
 y a wssakny s'azely kereuy s'azielegie
 ualepem zmarie dzierewiecz kral kudlar
 tu zemp obdral anuzie toy wlasti kabro se
 vedur obizer mychly ediz kerci dobiez lide
 s'azie tu zemp s'el nebo giel genz bil mrdy
 adobuch obyrzegi genz sic gym z dal naze
 zi ynasstazieci q lomiel zposobly opoz di
 ly sic ruzh anzal tu uoc les zamoz domi
 ly ger wnozi arzkuz 20 ta gego wssakna
 mu brost lepota y doberz obyrzagome 203 w
 gego duffy bilo to wsse wtom domu pota
 ofalo y potoz mnoho gich z mozdowaly
 alle we lity kaam ediz to kralowstrie po
 tom pod s'ire pansewie podrobil tu wbeat
 nost a uesslethetnost a blaznowstrie ge
 gich wplmie wplmil zste wlastie
A wlasti Ardandam ka 237 vmi
 ediz g3 oderygde odier wlasti karara
 zapiet dny qesu nagde gednu wlaste gme
 ne ardandam genz podrobena gest we lity
 kaam wniez mieto nazyg me no wtey sie
 slowe kubram wtey wlasti mieto razu po
 mezego dawagi z lata wagu glo slowe
 wuzia nebo sagrum Tu wuzi z lata daw
 gie neb wymie migi zapiet wuzi s'azie b
 ra neb nemoz nalezti wtey wlasti s'azie bca

Na závěr - České země a Hedvábná cesta

- Prostor Českých zemí se otevřel dálkovým stykům v návaznosti na Hedvábnou cestu již na samém počátku našich středověkých dějin.
- Tyto kontakty zprostředkovalo avarské osídlení Velké uherské nížiny v 6. a 7. století.
- S Avary se k nám dostaly vlivy přinejmenším středoasijské, jak ukazují archeologické nálezy poslední doby.
- V 6. až 8. století docházelo k pohybu zboží po celé délce Hedvábné cesty od východu na západ a opačně.
- Zajímavé jsou doklady o nositelích těchto transkontinentálních obchodních styků přes celou Eurasii, kterými byly různé židovské skupiny nejméně od 4. století n. l.
- Nápisy buď v hebrejštině, nebo zapsané hebrejskou abecedou se našly například v Ladákhru v Kašmíru, ve Východním Turkestánu či v Afghánistánu.
- Zboží z východu se k nám mohlo dostávat různými způsoby, mimo jiné i komunikačním systémem Byzantské říše.

Na závěr - České země a Hedvábná cesta

- Zlatý věk výměny hmotných i duchovních statků z východu na západ a opačně nastal pro naše země od 8. století, a zejména v době Velkomoravské říše (asi 833–906/907).
- Dokladem je například přítomnost íránských motivů v nálezech z našeho území z této doby, které putovaly jak ze střední Asie do Číny, tak Černomořím do Podunají a dále na západ.
- Ve velkomoravské době přicházely na dvory knížat kromě drahých kovů a luxusních předmětů (šperků a jiných klenotnických výrobků, luxusních zbraní apod.) i drahé látky, jejichž vzorky se objevují ve velkomoravských hrobech.
- Byl to například zlatem protkávaný brokát, snad byzantského původu, ale i vzácné hedvábí, jehož import byl zprostředkován až ze Sogdiany.
- Některé z hedvábných tkanin západní Evropy 9. až 10. století nacházejí přímé paralely ve Východním Turkestánu a západní Číně (oblast Tun-chuangu).
- Je možné, že existoval přímý tranzit Podunajím přes naše území.

Na závěr - České země a Hedvábná cesta

- V posledním desetiletí 10. století vstupuje hedvábí do českých pramenů přímo (svatovojtěšské legendy *Est locus a Nascitur purpureus flor*), přičemž nejstarší zachované exempláře pocházejí z Byzance (z 10. až 11. století).
- V nálezech na Pražském hradě z 11. až 13. století se objevuje již i hedvábí pocházející z Číny a Východního Turkestánu.
- Import ze střední a východní Asie přirozeně zesílil v době sjednocení většiny Eurasie pod mongolskou nadvládou v 13. a 14. století.
- Usnadnění prostupnosti asijské pevniny umožnilo dodávání východoasijského zboží až do přístavů v severním Černomoří a odtud do našich zemí.

První čeští poutníci na Východ

- Zajímavé je také sledovat stopy našich poutníků a cestovatelů po Hedvábné cestě.
- Prvním historicky doloženým Čechem mimo Evropu byl pražský kanovník Osel (latinsky *Asinus*), který na konci 11. století vykonal pouť do Jeruzaléma ve Svaté zemi.
- V polovině 13. století blíže neznámý Štěpán z Čech doprovázel františkána Carpiniho na jeho cestě k mongolskému chánovi.
- Po cestě však onemocněl a musel se vrátit zpět.

První čeští poutníci na Východ

- S Českými zeměmi je spjat Odorik z Pordenone (asi 1280/1286–1331), františkánský misionář a cestovatel do východní Asie, nejasného „národního“ (snad českého) původu.
- Skoupé historické prameny uvádějí, že Odorik byl synem jednoho z žoldnéřů českého krále Přemysla Otakara II. (vládl 1253–1278), kteří byli posádkou právě v Pordenone.
- Odorik vykonal v letech 1316–1330 cestu do „východních krajů“
- Cestoval pravděpodobně z Benátek přes Cařihrad, Trapezunt, Erzerum do Persie, dále přes Indii a jihovýchodní Asii, až kolem roku 1325 dospěl do Pekingu (tehdejšího Chánbaliku).
- Z císařského města, kde pobyl tři léta, se Odorik vrátil přes Tibet a Přední Asii do Evropy na jaře roku 1330.

VLADIMÍR LIŠČÁK

BRATR ODORIK A JEHO
ZPRÁVA O VÝCHODNÍCH
KRAJÍCH SVĚTA

ACADEMIA

EDICE ORIENT

STYKY EVROPY
A MONGOLSKÉ ČÍNY
VE 13. A 14. STOLETÍ

VLADIMÍR LIŠČÁK

BRATR ODORIK A JEHO ZPRÁVA
O VÝCHODNÍCH KRAJÍCH SVĚTA

STYKY EVROPY A MONGOLSKÉ ČÍNY VE 13. A 14. STOLETÍ

❖ Důležité informace na závěr:

❖ Nové vydání mé knihy o Hedvábné cestě připravuji pro Nakladatelství Academia na příští rok.

❖ Přehled mých dalších publikací v Nakladatelství Academia:

kontakt: vliscak@gmail.com;
vliscak@orient.cas.cz
Orientální ústav AV ČR, Praha

